

आदर्शप्रश्नपत्रम् (2024-25)

कक्षा - नवमी

कोड न. - 049

रोल नं०

--	--	--	--	--

संस्कृतम्

समय: - 3 होरा:]

[पूर्णाङ्काः : 80

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 तथा प्रश्न 15 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गये कोड नम्बर तथा सेट को छात्र उत्तर पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमाङ्क अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना / पन्नें न छोड़ें।
- उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें। रोल नं० के अतिरिक्त प्रश्न-पत्र पर अन्य कुछ भी न लिखें और वैकल्पिक प्रश्नों के उत्तरों पर किसी प्रकार का निशान न लगाएँ।
- कृपया प्रश्नों के उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

• सामान्यनिर्देशाः :-

- (i) प्रत्येक खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुस्पष्टः लेखः लेखनीयः।

• अस्मिन् प्रश्नपत्रे पञ्च खण्डाः सन्ति :-

खण्डः 'क'	अपठित-अवबोधनम्	- 10 अङ्काः
खण्डः 'ख'	रचनात्मक-कार्यम्	- 10 अङ्काः
खण्डः 'ग'	पठित-अवबोधनम्	- 24 अङ्काः
खण्डः 'घ'	अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	- 19 अङ्काः
खण्डः 'ङ'	पाठाधारिताः बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः	- 17 अङ्काः

खण्ड: 'क'

अपठित-अवबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं संस्कृतेन लिखत -

गोदावरीतीरे विशालः शाल्मलीतरुः आसीत्। तत्र पक्षिणः निवसन्ति स्म। अथ कदाचित् रात्रौ कश्चित् व्याधः तत्र तण्डुलान् विकीर्य जालं च विस्तीर्य प्रच्छन्नो भूत्वा स्थितश्च। प्रातःकाले चित्रग्रीवनामा कपोतराजः सपरिवारः आकाशादेव तान् तण्डुलकणान् अपश्यत्। ततः कपोतराजः तण्डुललुब्धान् कपोतान् प्रत्याह - "कुतोऽत्र निर्जने वने तण्डुलकणानां सम्भवः। भद्रमिदं न पश्यामि। सम्भवतः कोऽपि व्याधः अत्र भवेत्। सर्वथा अविचारितं कर्म न कर्तव्यम्।"

(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2

- (क) विशालः शाल्मलीतरुः कुत्र आसीत् ?
(ख) व्याधः कान् विकीर्य प्रच्छन्नो भूत्वा स्थितः ?
(ग) सर्वथा कीदृशं कर्म न कर्तव्यम् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×2=4

- (क) कपोतराजः कान् प्रत्याह ?
(ख) पक्षिणः कुत्र निवसन्ति स्म ?
(ग) व्याधः कदा तण्डुलान् विकीर्य जालं विस्तारितवान् ?

(स) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । 1

(द) यथानिर्देशम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

(क) 'प्रत्याह' अस्य पदस्य सन्धिविच्छेदपदं किम्?

- (i) प्रत्य+आह (ii) प्रति+आह
(iii) प्रत्य+अह (iv) प्रत्या+अह

(ख) 'निवसन्ति' पदे कः लकारः?

- (i) लृट् लकारः (ii) लोट् लकारः
(iii) लट् लकारः (iv) विधिलिङ्ग लकारः

(ग) 'विशालः शाल्मलीतरुः' अत्र विशेषणपदं किम् अस्ति?

- (i) शाल्मलीतरुः (ii) विशालः
(iii) तरुः (iv) शाल्मली

(घ) 'व्याधः' अस्मिन् पदे का विभक्तिः अस्ति?

- (i) चतुर्थी (ii) द्वितीया
(iii) तृतीया (iv) प्रथमा

खण्ड: 'ख'

रचनात्मक-कार्यम्

2. (क) भवती रमा। विद्यालयतः शैक्षणिकभ्रमणाय भुवनेश्वरं गन्तुम् अनुमतिं धनराशिं च प्राप्तुं स्वपितरं प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषाप्रदत्तैः पदैः पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत-

5×1=5

परीक्षाभवनम्

तिथि: -

माननीया: पितृवर्याः
सादरं प्रणमामि ।

मम (1) परीक्षा समाप्ता। मम विद्यालयस्य अध्यापिकाः शैक्षिक (2) नेष्यन्ति।
एतदर्थं पञ्चशतं (3) दातव्यानि। यदि भवतः (4) स्यात् तर्हि अहमपि
गच्छेयम्। अतः (5) उपर्युक्तां राशिं प्रेषयित्वा माम् अनुगृहीतां कुर्युः ।
गृहे सर्वेभ्यो मम प्रणामः।

भवतां प्रिया,
रमा

मञ्जूषा

कृपया , अनुमतिः , रूप्यकाणि , भ्रमणाय , प्रथमसत्रीया

2. (ख) निर्दिष्टचित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दैः उचितरिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत -

5×1=5

- क. अस्मिन् चित्रे एकः वृक्षः अस्ति।
ख. जले एकः स्नानं करोति।
ग. वृक्षे बहवः सन्ति।
घ. चित्रे वृक्षस्य समीपे अस्ति।
ङ. वृक्षस्य अधः नृत्यति।

मञ्जूषा

नरः , मयूरः , खगाः , विशालः , तड़ागः

खण्ड: 'ग'

पठित-अवबोधनम्

3. निम्नलिखितं गद्यांशं पठित्वा हिन्दीभाषया सप्रसङ्ग-सरलार्थं लिखत -

4×1=4

भ्रान्तः कश्चन बालः पाठशालागमनवेलायां क्रीडितुम् अगच्छत्। किन्तु तेन सह केलिभिः कालं क्षेप्तुं तदा कोऽपि न वयस्येषु उपलभ्यमान आसीत्। यतः ते सर्वेऽपि पूर्वदिनपाठान् स्मृत्वा विद्यालयगमनाय त्वरमाणाः अभवन्।

अथवा

चन्दनः - अहा ! सुगन्धस्तु मनोहरः (विलोक्य) अये मोदकानि रच्यन्ते? (प्रसन्नो भूत्वा) आस्वादयामि तावत्।
(मोदकं ग्रहीतुमिच्छति)
मल्लिका - (सक्रोधम्) विरम। विरम। मा स्पृश एतानि मोदकानि।

4. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्ग-सरलार्थं लिखत -

4×1=4

(क) श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् ॥

अथवा

(ख) तुलां लौहसहस्रस्य यत्र खादन्ति मूषकाः ।
राजन्तत्र हरेच्छेनो बालकं नात्र संशयः ॥

5. अधोलिखितासु सूक्तिषु मात्रद्वयोः सूक्तयोः भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत -

2×2=4

(क) जीवनं भङ्गुरं सर्वं यथायं मृत्तिकाघटः ।
(ख) विना लिप्यक्षरज्ञानं तपोभिरेव केवलम् ।
(ग) हानिस्तु तेषां हि सरोवराणां येषां मरालैः सह विप्रयोगः ।

अथवा

अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत -

4×1=4

वृत्तं यत्नेन संरक्षेत् वित्तमेति च याति च ।
अक्षीणो वित्ततः क्षीणो वृत्ततस्तु हतो हतः ॥

अन्वयः :-

1) यत्नेन संरक्षेत् वित्तमेति च 2) च। 3) अक्षीणो वृत्ततः तु
4) हतो हतः ।

मञ्जूषा

क्षीणः , वृत्तम् , याति , वित्ततः

6. अधः प्रदत्तं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

सरितो गिरिनिर्झराश्च अमृतस्वादु निर्मलं जलं प्रयच्छन्ति। वृक्षाः लताश्च फलानि पुष्पाणि इन्धनकाष्ठानि च बाहुल्येन समुपहरन्ति। शीतलमन्दसुगन्धपवनाः औषधकल्पं प्राणवायुं वितरन्ति। परन्तु स्वार्थान्धो मानवः तदेव पर्यावरणम् अद्य नाशयति।

प्रश्नाः :-

- (क) के औषधकल्पं प्राणवायुं वितरन्ति ?
- (ख) सरितः कीदृशं जलं प्रयच्छन्ति ?
- (ग) मानवः किं नाशयति ?
- (घ) "औषधकल्पं प्राणवायुम्" अनयोः विशेषणपदं किम् ?

7. निम्नलिखितश्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः ।
तस्मात् तदेव वक्तव्यं वचने का दरिद्रता ।।

प्रश्नाः :-

- (क) जन्तवः केन तुष्यन्ति ?
- (ख) दरिद्रता कुत्र न भवेत् ?
- (ग) "जन्तवः" इत्यत्र का विभक्तिः ?

8. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य कोष्ठकात् चित्वा प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

(क) वृक्षकर्तनात् शुद्धवायुः न प्राप्यते।	(कस्मै / कस्मात्)
(ख) प्रकृतिः जीवनसुखं प्रददाति।	(किम् / काम्)
(ग) स्वर्णकाकं निवारयन्ती बालिका प्रार्थयत्।	(कम् / काः)
(घ) मल्लिका सखीभिः सह धर्मयात्रायै गच्छति स्म।	(कया / काभिः)
(ङ) मोदकानि पूजानिमित्तानि रचितानि आसन्।	(कानि / तानि)

9. प्रश्नपत्रे लिखितश्लोकान् विहाय 'शेमुषी भाग-1' पुस्तकाद् एकं कण्ठस्थं श्लोकं संस्कृतभाषया लिखत। 1×4=4

खण्डः - 'घ'

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्

10. (क) व्यञ्जनसन्धेः अथवा गुणसन्धेः परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लिखत। 1×2=2

(ख) द्वन्द्वसमासस्य अथवा तत्पुरुषसमासस्य परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लिखत।

1×2=2

(ग) कर्मकारकस्य अथवा सम्प्रदानकारकस्य परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लिखत।

1×2=2

11. यथानिर्दिष्टानि शब्दरूपाणि लिखत -

(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- क. 'राम' शब्दस्य चतुर्थी-एकवचने।
- ख. 'बालक' शब्दस्य तृतीया-बहुवचने।
- ग. 'लता' शब्दस्य षष्ठी-एकवचने।
- घ. 'किम्' (पु.) शब्दस्य सप्तमी-बहुवचने।
- ङ. 'अस्मद्' शब्दस्य सप्तमी-एकवचने।
- च. 'बालक' शब्दस्य षष्ठी-बहुवचने।

12. यथानिर्दिष्टानि धातुरूपाणि लिखत -

(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- क. 'पठ्' धातोः लङ्लकारस्य मध्यमपुरुष-एकवचने।
- ख. 'लिख्' धातोः लृट्लकारस्य प्रथमपुरुष-एकवचने।
- ग. 'गम्' धातोः लोट्लकारस्य उत्तमपुरुष-बहुवचने।
- घ. 'भू' धातोः लृट्लकारस्य प्रथमपुरुष-द्विवचने।
- ङ. 'पा' (पिब्) धातोः लोट्लकारस्य प्रथमपुरुष-एकवचने।
- च. 'सेव्' धातोः लट्लकारस्य मध्यमपुरुष-एकवचने।

13. प्रदत्तोपपदविभक्तिवाक्येषु उचितविभक्तिं कोष्ठकात् चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

- क. मोहनः सह वनं गच्छति। (मित्रात्, मित्रेण)
- ख. रामः काणः अस्ति। (नेत्राभ्याम्, नेत्रेण)
- ग. पिता कुप्यति। (पुत्रम्, पुत्राय)
- घ. उभयतः वृक्षाः सन्ति। (ग्रामात्, ग्रामं)
- ङ. अलम्। (विवादेन, विवादात्)

14. निम्नक्रियापदेभ्यः उपसर्गान् पृथक् कृत्वा लिखत।

(केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- क. निवसन्ति
- ख. आगमिष्यति
- ग. विषीदति

खण्डः – 'ङ'

पाठाधारिताः बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः

(क) 'यथा + इच्छया' इत्यत्र किं सन्धिपदम् ?

(i) यथेच्छया	(ii) यथाच्छया
(iii) यथोच्छया	(iv) यथिच्छया

(ख) 'सप्ताहान्ते' इत्यत्र कः सन्धिविच्छेदः ?

(i) सप्त + आहान्ते	(ii) सप्ताह + अन्ते
(iii) सप्ताह + आन्ते	(iv) सप्ता + अहन्ते

(ग) 'पुस्तकदासाः' इत्यस्मिन् पदे कः समासः ?

(i) द्विगुः	(ii) अव्ययीभावः
(iii) कर्मधारयः	(iv) तत्पुरुषः

(घ) 'विभवहीनाः' इत्यस्य पदस्य विग्रहपदं किम् ?

(i) विभवेन हीनाः	(ii) विभवात् हीनाः
(iii) विभवं हीनाः	(iv) विभवे हीनाः

(ङ) 'वामेन' इत्यस्य पदस्य विलोमपदं किम् ?

(i) दक्षिणेन	(ii) अवामेन
(iii) उत्तरेण	(iv) पूर्वेण

(च) 'अधः' इत्यस्य पदस्य विलोमपदम् किम् ?

(i) नीचैः	(ii) उपरि
(iii) अधोऽधः	(iv) दक्षिणे

(छ) 'वृक्षः' इत्यस्य शब्दस्य पर्यायपदं किम् ?

(i) गगनः	(ii) पत्रम्
(iii) तरुः	(iv) पृथ्वीम्

(ज) 'पवनः' इत्यस्य पदस्य पर्यायपदं किम् ?

(i) अग्निः	(ii) जलम्
(iii) समीरः	(iv) अम्बु

(झ) 'रुद् + तुमुन्' इत्यस्य संयोगे किं रूपम् ?

(i) रुदितुम्	(ii) रोदितुम्
(iii) रोधुम्	(iv) रोटुम्

(ञ) 'शयित्वा' इत्यस्मिन् पदे कः प्रत्ययः ?

(i) क्त्वा	(ii) शत्
(iii) शानच्	(iv) तुमुन्

(ट) 'एकोनषष्टिः' इत्यस्मिन् पदे का संख्या?

(i) 95

(ii) 59

(iii) 49

(iv) 69

(ठ) '85' अङ्कस्थाने किं संख्यावाचीपदम्?

(i) पञ्चाशीतिः

(ii) पञ्चसप्ततिः

(iii) पञ्चषष्टिः

(iv) पञ्चनवतिः

(ड) 'हस्तनिर्मितानि मोदकानि' अत्र किं विशेष्यपदम्?

(i) हस्तनिर्मितानि

(ii) मोदकानि

(iii) हस्तानि

(iv) निर्मितानि

(ढ) 'भ्रान्तः बालः' अत्र किं विशेषणपदम्?

(i) भ्रान्तः

(ii) भ्रान्तः बालः

(iii) बालः

(iv) भ्रमितः

(ण) घटिकां दृष्ट्वा समयेन रिक्तस्थानं संस्कृतपदेन पूरयत -

बालकः प्रातः वादने उत्तिष्ठति।

(i) द्वादश

(ii) त्रयः

(iii) सप्त

(iv) पञ्च

(त) अहं प्रातः भ्रमणाय गच्छामि।

(i) चतुर्वादने

(ii) त्रयवादने

(iii) षड्वादने

(iv) दशवादने